

A. TEMEL VARSAYIMLAR

1. Tefekkür Hayatına Dair*

Aziz Thomas Aquinas

(...) Şimdi şu dört sorgulama noktasına göre ameli hayatı tefekkür hayatı ile karşılaştırmalıyız: (1) Hangisi daha önemli veya daha üstündür? (2) Hangisi daha erdemlidir? (3) Ameli hayat, tefekkür hayatına engel olur mu? (4) Aralarındaki sıralama nasıldır?

(...) Efendimiz der ki (*Luka İncili, 10:42*): *Meryem iyi olanı seçti ve bu kendisinden alınmayacak*. Burada Meryem tefekkür hayatını temsil eder. Bu nedenle tefekkür hayatı ameli hayattan daha üstündür.

Cevabım şudur: Belli şeylerin kendi içlerinde daha üstün olmalarına hiçbir şey mani olamaz, ancak onlar da bazı hususlarda bir başkası tarafından aşılabılırler. Dolayısıyla buna tefekkür hayatının ameli hayattan açıkça daha üstün olduğunu söyleyerek cevap vermeliyiz: Filozof (Aristo)¹⁴ bunun böyle olduğunu sekiz sebep göstererek ispat etmiştir (*Etik, X:7-8*). İlkine göre, tefekkür hayatında insan içindeki en iyi şeye, yani zekâya ve uygun amaca, yani idrak edilebilen şeylere yönelir; oysa ameli hayatta harici şeylerle meşgul olur. Bu nedenle tefekkür hayatını temsil eden Raşel bu prensibin gören gözü olarak yorumlanmıştır; Gregorius'un¹⁵ dediği gibi (*Magna Moralia, VI:37*) ameli hayat da mahmur Lia tarafından temsil edilmiştir. İkinci sebep, yukarıda açıklandığı üzere (*Q. 180, A. 8, ad 2; Q. 181, A. 4, ad 3*) en üst derecede tefekkür söz konusu olmasa bile, tefekkür hayatının daha sürekli olmasıdır; bu nedenle tefekkür hayatını temsil eden Meryem sürekli Efendimizin ayaklarının dibinde oturur biçimde tasvir edilmektedir. Üçüncüsü, tefekkür hayatı ameli hayattan daha latiftir; Augustine bu sebeple (*De Verb. Dom. Serm., CIII*) Marta'nın dertli olduğunu ama Meryem'in bayram ettiğini söylemiştir. Dördüncüsü, tefekkür hayatında kişi kendi kendine yetme açısından daha üstün durumdadır çünkü bu amaç için daha az şeye ihtiyaç duyar, bu nedenle şöyle söylenmiştir (*Luka İncili, 10:41*): *Marta, Marta, sen çok şey için kaygılanıp telaşlanıyorsun*. Beşincisi, tefekkür hayatı daha çok kendisi için sevilir, ama ameli hayat başka bir şeye yönelmiştir. Bu nedenle şöyle denmiştir: *Rab'den tek dileğim, tek isteğim şu: Rab'bin güzelliğini seyretmek, tapınağında O'na hayran olmak için ömrümün bütün günlerini onun evinde geçirmek* (*Mezmurlar, 27:4*). Altıncısı, tefekkür hayatı zevkten ve dinlenme-

14 Aziz Augustine'in eserlerinde "Filozof" olarak gönderme yaptığı kişi Aristo'dur. (y.n.)

15 590-604 yılları arasında papalık makamında bulunmuştur. *Servus servorum Dei* ve *Pontifex Maximus* unvanlarını taşıyan ilk papadır. (y.n.)

den oluşur, denir ki: *Sakin olun ve bilin ki Tanrı benim!* (Mezmurlar, 46:10). Yedincisi, tefekkür hayatı ilahi şeylere uygundur, diğer yandan ameli hayat insani şeylere yöneliktir; bu nedenle Augustine (*De Verb. Dom. Serm., XIV*): “*Başlangıçta Söz vardı (Yuhanna İncili, 1:1)* demiştir: Meryem ona kulak veriyordu: *Söz, beden olup aramızda yaşadı*” (Yuhanna İncili, 1:14): Marta ona hizmet ediyordu. Sekizincisi, tefekkür hayatı insana en uygun olan şeye, yani zekâyâ yöneliktir; oysa ameli hayatın işlerinde hem bizde hem de hayvanlarda mevcut olan daha aşağı kabiliyetler rol oynar; bu nedenle “*İnsanı da, hayvanı da koruyan sensin ya Rab* (Mezmurlar, 36:6) sözleri uyarınca insanoğluna özgü olan eklenmiştir: *Senin ışığınla aydınlanırsın* (Mezmurlar, 36:9).

Efendimiz, *Meryem iyi olanı seçti ve bu kendisinden alınmayacak* (Luka İncili, 10:42) diyerek dokuzuncu bir sebep daha eklemiştir; bu sözleri Augustine (*De Verb. Dom. Serm., CIII*) şöyle izah eder: *Sen kötü bir seçim yapmadın ama o daha iyi bir seçim yaptı. Neden daha iyi? Çünkü bu kendisinden alınmayacak. Ancak ihtiyaçların yarattığı zahmet ortadan kalkacak. Ama gerçeğin letafeti sonsuzdur. (...)*

2. *İtiraza Cevap*. Tefekkür hayatı belirli bir zihin özgürlüğü içerir. Gregorius (*Hezekiel Üzerine Vaazlar, III*) geçici şeylerin değil, ebedi şeylerin düşünülmesi sebebiyle tefekkür hayatının belirli bir zihin özgürlüğü sağladığını söyler. Ve Boëthius der ki (*De Consolatione Philosophiae, V:II*): *İnsanoğlunun ruhu ilahi aklı izlerken daha fazla özgürlüğe ihtiyaç duyar, bedensel şeylere tenezzül ettiğinde ise daha azına*. Bu nedenle ameli hayatın tefekkür hayatına doğrudan hükmetmediği açıktır, ama ameli hayatın bazı işlerini tefekkür hayatına hazırlık olarak öngörür; dolayısıyla da hizmet edendir, hükmeden değil. Gregorius ameli hayatın tutsaklık, tefekkür hayatının ise özgürlük olduğunu söylerken buna işaret eder.

3. *İtiraza Cevap*. Bazen insanoğlu güncel hayatın ihtiyaçları nedeniyle tefekkür hayatından ameli hayatın işlerine çağrılır, ancak tefekkürü tamamen terk etmeye mecbur olacak kadar değil. Bu durumda Augustine şöyle der (*Tanrı'nın Şehri, XIX:19*): *Hakikate duyulan aşk, kutsal bir boş zaman gerektirir; hayır işlerine yönelik talepler ise sıkı bir çalışma altına girmeyi gerektirir; bunlar ameli hayatın işleridir. Kimse bu yükleri omzumza yüklemese, kendimizi hakikat konusunda araştırmaya ve tefekküre vermemiz gerekir; ama bu yükler bize verilirse onlara dayanmamız gerekir, çünkü hayır işleri bizden bunu talep eder. Yine de bu durumda bile hakikatın zevklerini tamamen terk etmemeliyiz, bu lezzetten kendimizi uzak tutarsak bu yük bizi boğar*. Bu yüzden açıktır ki bir kişi tefekkür hayatından ameli hayata çağrılırsa bu bir eksilme biçiminde değil artış biçiminde olmalıdır. (...)

Böylece ikinci bahse geçiyoruz:

1. *İtiraz*. Ameli hayat, tefekkür hayatından daha erdemli gibi görülebilir. Erdem, hak edilmiş ödülü ifade eder ve ödül emeğin karşılığıdır. 1. *Korintliler*, 3:8 der ki: *Herkes kendi emeğinin karşılığını alacaktır*. Emek, ameli hayata aittir ve gerisi tefekkür hayatına aittir; Gregorius der ki (*Hezekiel Üzerine Vaazlar*, XIV): *Tanrı yoluna dönen kimse ilk önce verdiği emekten dolayı terlemelidir; yani Lia'yı alsın ki böylece sonradan Raşel'in kollarında dinlenebilsin ve prensibi anlayabilsin. Bu nedenle ameli hayat tefekkür hayatından daha erdemlidir.* (...)

1. *İtiraza Cevap*. Zahiri emek tesadüfi ödüllerin artışına yol açar; ama esas ödül göz önüne alındığında erdemin artışı asıl hayır işindedir, Hz. İsa aşkına harcanan zahiri emek bunun bir işaretidir. Ama bir kişinin bu hayata ilişkin her şeyden vazgeçmesi, kendini ilahi tefekkürle meşgul etmekten zevk duyması buna ilişkin çok daha anlamlı bir işarettir. (...)

(...) Gregorius der ki (*Magna Moralia*, VI:37): *Tefekkür kalesini korumak isteyenler önce çalışma kampında eğitim görmelidir.*

Buna benim cevabım ameli hayatın iki ayrı bakış açısından değerlendirilebileceğidir. İlki zahiri çalışmanın pratiği ve bu konudaki ilgi açısından: Açıktır ki ameli hayat tefekkürü engellemektedir, öyle ki zahiri işlerle meşgul iken kişinin kendini ilahi tefekküre vermesi mümkün değildir. İkinci olarak, ameli hayatın ruhun içindeki tutkuları susturduğu ve yönlendirdiği düşünülebilir ki bu bakış açısından ameli hayat tefekkür hayatına yardımcı olmaktadır çünkü insanın içindeki tutkuların aşırılığı tefekkür hayatını engelleyebilir. Bu nedenle Gregorius der ki (*Magne Moralia*): *Tefekkür kalesini korumak isteyenler önce çalışma kampında eğitim görmelidir. Bu nedenle dikkatlice inceleyenler komşularına haksızlık yapıp yapmadıklarını, komşularının onlara yaptığı haksızlıklara temkinli biçimde göğüs gerip gere-mediklerini, ruhlarının geçici nesnelerin varlığıyla mutlu olup olmadığını ve bu nesneler yok olduğunda büyük acı çekip çekmediklerini öğreneceklerdir. Böylece ruhani şeyleri keşfetmek için kendi kendileriyle baş başa kaldıklarında maddi şeylerin gölgelerini hâlâ yanlarında taşıyıp taşımadıklarını veya bu gölgeler tarafından takip ediliyorlarsa gölgeleri ihtiyatlı biçimde kendilerinden uzak tutup tutamadıklarını bilirler.* Böylece ameli hayatın işleri, tefekkürü engelleyen ve hayalleri artıran içsel tutkuları susturarak tefekküre vesile olur.

(...) Dolayısıyla, eğer insanoğlunun nihai mutluluğu tesadüfün eserleri denen zahiri şeylerde; bedeninin niteliklerinde; his melekesi olarak ruhun niteliklerinde; akli meleke olarak ahlak erdemlerinin icrasında; zihinsel erdem olarak hüner ve basiret gibi eylemlerle ilgili olanlarda; bunların hiçbir

rinde değilse, elimizde kalan sonuç şudur: İnsanoğlunun nihai mutluluğu gerçeğin tefekküründedir.

Bu faaliyet sadece insana özgü olduğu için diğer hayvanların hiçbirininle o noktada iletişim kuramaz.

Tekrarlayalım. Bu durumun kendisinden başka hiçbir amacı yoktur: Çünkü hakikat üzerine tefekkür, bu faaliyetin bizatihi kendisi için gerçekleştirilir.

Tekrarlayalım. Bu faaliyetle insanoğlu kendinden yüce olanlarla bir olur, onlar gibi olarak: Çünkü bütün insan edimleri içinde yalnızca bu edim hem Tanrı'da, hem farklı tözlerde gerçekleşir. Ayrıca, bu faaliyet sırasında insan kendisinden yüksek varlıklarla temas kurar, mümkün olan her biçimde.

Bunların yanı sıra insanoğlu bu faaliyet için kendi kendine daha fazla yeterlidir, bu faaliyeti yürütmek için zahiri nesnelerin yardımına ne kadar az ihtiyaç duyduğunu görür.

İlave edelim. Diğer tüm insan faaliyetleri neticede bu faaliyete yönlendirilmiş gözükmemektedir. Mükemmel tefekkür için vücudun tüm yüklerden kurtulması gereklidir ve hayat için gerekli olan tüm ustalık ürünleri bu amaca yöneliktir. Ayrıca tefekkür için tutkulardan kaynaklanan tüm kargaşadan kurtulmak gerekir; bu ise ahlaki meziyetler ve basiret ile başarılabilir ve üstelik medeni hayatın tüm düzenlemelerinin sebebi olan zahiri karışıklıklardan da kurtulmak gerekir. Yani meseleyi doğru biçimde ele alırsak, insana dair meşgalelerin tamamının gerçek konusunda tefekkür edenlerin hizmetine sunulduğunu görürüz.

Şimdi, insanoğlunun nihai mutluluğunun ilk prensipleri anlamayı temel alan bir tefekkürde olması mümkün değildir: Çünkü evrensel olması ve nesnelerin eyleme geçmemiş hallerindeki, yani henüz kuvvedeki bilgisini içermesi nedeniyle eksiktir. Ayrıca insanoğluna ilişkin araştırmaların başlangıcıdır ama sonu değildir ve hakikatin araştırılması yoluyla elde edilmez, bize doğadan gelir. Nesnesi en alt seviyedeki mevcudiyetler olan bilimlere dayalı tefekkürde de bulunmaz: Mutluluk, aklın en yüksek nesneleriyle ilişkili bir zihin faaliyetinden oluşmalıdır. Sonuçta insanoğlunun nihai mutluluğu ilahi şeylerin düşünülmesini temel alan bilgeliktedir. Bu nedenle açıktır ki insanoğlunun nihai mutluluğu, yukarıdaki argümanlarla da kanıtlandığı üzere, sadece Tanrı'ya ilişkin tefekkürdedir.

* Dominiken mezhebine mensup olan Aziz Thomas Aquinas (1225–1274) Orta Çağ Kilisesi'nin en büyük filozof ve teoloğuydu. 1323 yılında Aziz ilan edildi ve Papa V. Pius tarafından 1567 yılında "Melek Âlimi" (Angelic Doctor)¹⁶ ilan edildi. *Summa Theologica* ve *Summa Contra Gentiles* en

16 Roma Katolik Kilisesi tarafından, aynı zamanda teolog olan bazı azizlere ve skolastik öğretinin bazı teologlarına "âlim-muallim" anlamına gelen "doktor" ünvanı verilmiştir. (y.n.)